

6-SINF ONA TILI DARSLIGIDA KO'MAKCHI, BOG'LOVCHI VA YUKLAMA MAVZUSINI YANGI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH METODIKASI

Mushtariy Karimova

Annotatsiya. *Ushbu maqolada 6-sinf ona tili darsligidagi ko'makchi, bog'lovchi va yuklama mavzularini yangi ta'lim texnologiyalari asosida samarali o'qitish yo'llari tahlil qilingan. Maqolada interfaol metodlar, muammoli o'qitish, raqamli vositalardan foydalanish, refleksiya va loyiha asosidagi o'qitish texnologiyalarining afzalliklari yoritilgan hamda amaliy dars jarayonidan misollar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *innovatsion metodlar, grammatik kompetensiya, ko'makchi, bog'lovchi, yuklama, kognitiv tafakkur, faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim, interfaol o'qitish, raqamli texnologiyalar, kommunikativ yondashuv.*

Zamonaviy metodika til birliklarini o'qitishda faqat qoidaviy yodlashdan iborat jarayonni emas, balki o'quvchining kognitiv, kommunikativ va ijodiy faoliyatini uyg'unlashtirgan tizimni nazarda tutadi. Shu bois 6-sinf darsligidagi ko'makchi, bog'lovchi va yuklama mavzulari o'quvchilarda grammatik tafakkur, til hodisalarini tahlil qilish va ularning funksional mohiyatini anglash ko'nikmasini shakllantirish uchun qulay metodik maydon hisoblanadi.

Yordamchi so'z turkumlarini o'qitish metodikasi konstruktivistik yondashuv tamoyillariga tayanadi. Bu yondashuvda bilim o'quvchiga tayyor shaklda berilmaydi, balki u faol idrok, mulohaza va tahlil jarayonida kashf etiladi. Mazkur jarayon o'quvchini fikrlovchi subyekt sifatida shakllantiradi hamda grammatik birliklarning semantik, sintaktik va pragmatik o'zaro bog'liqligini anglashga yo'naltiradi.

Kommunikativ-faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasi yordamchi so'zlarni o'rganish jarayonida tilni ijtimoiy hodisa sifatida idrok etishga imkon yaratadi. Unga ko'ra, grammatik bilim o'quvchi tafakkurining kommunikativ tajribasi bilan birlashgan holda shakllanadi. Shu asosda o'quvchi grammatik birliklarni nutqiy faoliyatga yo'naltirilgan tarzda o'zlashtiradi.

Metodik jihatdan bu jarayon interfaol o'qitish modeli bilan uzviy bog'langan. Interfaol model o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro muloqotni, o'quvchining tahliliy fikrlash faoliyatini, bahs-munozarali tafakkurni hamda refleksiv kuzatish ko'nikmasini rivojlantiradi. Shu orqali grammatika mavzulari o'quvchining mustaqil aqliy faoliyati natijasiga aylanadi.

Yangi texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida multimodal va raqamli o'qitish vositalari muhim o'rin egallaydi. Bunda ma'lumotlarning vizual, eshituv va interaktiv kanallar orqali taqdim etilishi kognitiv jarayonni faollashtiradi, o'quvchining idrok mexanizmini kengaytiradi. Raqamli vositalar yordamida o'quv materialining

tizimlashtirilgan, modellashtirilgan shaklda berilishi grammatika mavzularining strukturaviy anglanishini ta'minlaydi.

Til birliklarini o'qitish metodikasining ilmiy asosini psixolingvistik va kognitiv yondashuvlar tashkil etadi. Til hodisasining o'zlashtirilishi nafaqat xotirada saqlash, balki tilda semantik bog'lanishlarni modellashtirish jarayonidir. Shu bois grammatik o'qitish jarayonida tahlil, umumlashtirish, analogiya va abstraksiyalash kabi tafakkur operatsiyalarini faollashtiruvchi metodlar muhimdir.

Yangi texnologiyalar asosida tashkil etilgan dars o'quvchining tahliliy-mantiqiy, kommunikativ va ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi integrativ tizim sifatida namoyon bo'ladi. Bunday ta'lim modeli o'qituvchi faoliyatini ma'lumot beruvchi manbadan ko'ra, ta'lim jarayonining tashkilotchisi va yo'naltiruvchisi darajasiga ko'taradi. O'quvchi esa tayyor bilimni egallovchi passiv qabul qiluvchi emas, balki mustaqil bilim yaratuvchi, tahlil qiluvchi va o'z fikrini dalillovchi subyekt sifatida shakllanadi. Shu tariqa ta'lim jarayoni biryoqlama axborot uzatish tizimidan faol fikrlash va o'zlashtirish jarayoniga aylanadi.

“Grammatik mozaika” metodi. Darsda o'quvchilar kichik kartochkalarda yozilgan so'z va bog'lovchilarni ma'noli gapga joylashtiradilar. Har bir guruhga alohida “mozaika to'plami” beriladi. Masalan, “Men”, “do'stim”, “bilan”, “kutubxonaga”, “bordim”. Ularni turli tartibda joylashtirib, o'quvchilar ma'noli gaplar yasaydi va ko'makchining o'rnini o'zgarishi bilan ma'no qanday o'zgarishini kuzatadilar.

Ushbu metod kognitiv-analitik faoliyatni faollashtiradi. O'quvchi til birliklarini sintaktik nuqtayi nazardan o'rganadi, leksik birliklar orasidagi ma'no bog'lanishini tahlil qiladi. “Mozaika” jarayoni o'quvchining nutqiy tafakkurini, mantiqiy izchilligini va grammatik ongini kuchaytiradi. Vygotskiy ta'lim nazariyasiga ko'ra, o'quvchi o'rganayotgan hodisani “amaliy faoliyat” orqali ongda mustahkamlaydi — bu metod aynan shu tamoyilga asoslanadi.

“QR-analiz” texnologiyasi. Har bir grammatik birlik uchun QR-kod tayyorlanadi. Masalan, “bilan”, “uchun”, “chunki”, “ammo” kabi yordamchi so'zlarning orqasida QR-kod joylashtiriladi. O'quvchilar mobil qurilmada kodni skanerlab, shu so'zning ma'nosi, qo'llanish namunasi va qisqa video-izohini ko'radi. Masalan, “ammo” QR-kodi ochilganda: “Ammo – qarama-qarshilik bildiruvchi bog'lovchi.” degan izoh chiqadi.

Ushbu metod o'quvchini axborotni o'zi izlab topuvchi va idrok etuvchi subyektga aylantiradi. Ta'lim jarayoni multimodal — ya'ni eshitish, ko'rish va tahlil qilish faoliyati uyg'unlashadi. QR-analiz texnologiyasi raqamli ta'limning asosiy komponenti — faollashtirilgan idrokni shakllantiradi. Shuningdek, bu usul individual o'qitishga imkon yaratadi: har bir o'quvchi o'z tezligida o'rganadi.

“Raqamli muloqot” metodi. Mazmuni: O'quvchilar kichik guruhlarda onlayn chat simulyatsiyasi asosida ishlaydi. Har bir o'quvchi “chat ishtirokchisi” sifatida yozma muloqotda yordamchi so'zlardan to'g'ri foydalanadi. Masalan, ular “Sinf gazetasi uchun maqola” yoki “Matnli suhbat” yozadilar. Keyin o'qituvchi ularning yozuvlarini tahlil

qiladi: qaysi bog‘lovchilar yoki yuklamalar mantiqiy aloqani kuchaytirgan, qaysilari ortiqcha ishlatilgan.

“Raqamli muloqot” metodi tilni real kommunikatsiya vositasi sifatida o‘rgatadi. O‘quvchi grammatika hodisalarini faqat tilda emas, muloqot kontekstida idrok etadi. Bu esa kommunikativ kompetensiyani rivojlantiradi. Darsda o‘quvchi real hayotdagi yozma muloqotga tayyorlanadi — bu XXI asr kompetensiyalaridan biridir.

“Dialogli kodlash” metodi. O‘quvchilarga turli yordamchi so‘zlar aralashtirilgan matn beriladi. Ular bu matndagi yordamchi birliklarni kodlar yordamida belgilaydi (masalan, “K” – ko‘makchi, “B” – bog‘lovchi, “Y” – yuklama). Har bir belgilash natijasi interaktiv doskada paydo bo‘ladi va guruhlararo tahlil o‘tkaziladi.

Ushbu metod o‘quvchilarning analitik tafakkurini faollashtiradi. Ular matnni tahlil qilish, grammatik birliklarni ajratish va ularning vazifasini aniqlash orqali metalingvistik faoliyatni amalga oshiradi. Bu usul o‘quvchining grammatik bilimini avtomatlashtiradi va sinfdagi hamkorlik muhitini mustahkamlaydi.

Bunday yondashuvning markazida o‘quvchining shaxsiy kognitiv tajribasini faollashtirish tamoyili turadi. Har bir o‘quvchi grammatik birliklarni o‘zining ilgari mavjud bo‘lgan bilim, tasavvur va nutqiy tajribasi bilan taqqoslaydi, ularni yangi kontekstda qayta ishlaydi hamda shaxsiy kognitiv modelini shakllantiradi. Bu jarayon konstruktivistik ta’lim nazariyasida “bilimni qayta qurish mexanizmi” sifatida izohlanadi. Natijada o‘quvchining grammatik kompetensiyasi faqat nazariy bilimlar majmui sifatida emas, balki fikrlash jarayonining faol mahsuli sifatida shakllanadi.

Shuningdek, yangi texnologiyalar asosidagi dars modeli interfaollik tamoyiliga tayanadi. O‘quvchilar o‘zaro hamkorlikda o‘rganish, bahs va muloqot orqali o‘z bilimini tekshirish hamda aniqlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Interfaol muhitda har bir o‘quvchi fikr bildiradi, tahlil qiladi, umumiy xulosaga keladi — bu esa muloqot madaniyatini, dalillash qobiliyatini va analitik tafakkurni rivojlantiradi.

Ta’lim jarayonida yangi texnologiyalar – raqamli taqdimotlar, multimodal vositalar, interaktiv platformalar – nafaqat darsning tashkiliy shaklini, balki o‘quvchining idrok tizimini ham o‘zgartiradi. Bu vositalar orqali o‘quvchi til birliklarini bir vaqtning o‘zida ko‘rish, eshitish va tahlil qilish imkoniga ega bo‘ladi. Natijada bilimni o‘zlashtirish ko‘pkanalli idrok jarayoniga aylanadi, bu esa kognitiv faollikni keskin oshiradi.

Bunday sharoitda grammatik kompetensiya faqat til tizimini bilish bilan chegaralanmaydi, balki o‘quvchining nutqiy, tafakkuriy va madaniy kompetensiyalari bilan uyg‘unlashadi. O‘quvchi grammatika hodisasini tilda qo‘llashni, uni muloqot kontekstida to‘g‘ri ishlatishni, ma’no nozikliklarini anglashni o‘rganadi. Shu tarzda grammatik bilim o‘quvchining nutqiy faoliyati bilan bevosita integratsiyalashgan holda shakllanadi.

Natijada yangi texnologiyalar asosidagi dars modelida bilim, fikr va nutq birligi tamoyili qaror topadi. Bu jarayon o‘quvchining intellektual salohiyatini faollashtiradi, mustaqil fikrlash, tahlil qilish, asoslash va ijodiy yondashuvni shakllantiradi. Shunday

qilib, zamonaviy pedagogik texnologiyalar nafaqat o'qitish usulini yangilaydi, balki o'quvchining shaxs sifatidagi rivojlanish mexanizmini ham ilmiy asosda takomillashtiradi.

Xulosa. Yordamchi so'z turkumlarini yangi pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish nazariyasi ta'lim jarayonini yangicha metodik modelga asoslashni talab etadi. Bu model konstruktivistik, kommunikativ va refleksiv tamoyillar uyg'unligiga tayanadi. Natijada grammatik kompetensiyaning shakllanishi o'quvchining mantiqiy tafakkuri, til tizimini idrok etish qobiliyati va nutqiy faoliyati bilan birgalikda rivojlanadi. Yangi texnologiyalar asosidagi metodika ona tili ta'limining ilmiy-nazariy bazasini boyitadi hamda o'qitish jarayonini innovatsion pedagogika mezonlariga yaqinlashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy L.S. Myshleniye i rech. — Moskva, 1982.
2. Leontyev A.N. Dejatelnos't. Soznaniye. Lichnost'. — Moskva, 1975.
3. Hasanov H. Ona tili o'qitish metodikasi. — Toshkent, 2022.
4. G'ulomova M. Innovatsion texnologiyalar asosida grammatik kompetensiyani shakllantirish. — Toshkent, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
6. Qodirova N. Tilshunoslik va pedagogika integratsiyasi. — "Filologiya masalalari" jurnali, 2024.